



KOMMENTARER TIL HØRING
Fra Juss-Buss ved Gjelds- og familiegruppen

Vedrørende Utredning om gjeldsregister i Norge

Høringsfrist: 15.august

Innledende om Juss-Buss

Juss-Buss er en studentdrevet rettshjelpsorganisasjon som ble startet i 1971. Et av områdene Juss-Buss jobber med er gjeldsproblematikk. Vi bistår hvert år mellom 300 til 400 personer med gjeldsproblemer. I 2007 kontaktet 350 personer Juss-Buss med spørsmål om gjeld, som tilsvarte 7,92 % av henvendelsene til Juss-Buss i 2007.

Innledningsvis bemerker Juss-Buss at forebyggende tiltak er det viktigste for å få bukt med gjeldsproblematikk. Det er samfunnsøkonomisk lønnsomt og viktig for den enkelte å hindre at folk pådrar seg en gjeldsbyrde de ikke kan betjene. Vi mener gjeldsregister er et godt forebyggende tiltak, dette vil vi forklare nærmere nedenfor.

1. Behovet for et gjeldsregister

Departementet ber høringsinstansene om svar på spørsmålet i ”*hvilken utstrekning mislighold av gjeld kan antas å ha sammenheng med at den totale gjeldsbyrden har blitt for høy som følge av uoppgitt gjeld. En slik sammenheng forutsetter at tilgang til et gjeldsregister kunne ha medført avslag på lånesøknader som ellers ville ha blitt innvilget.*”

Juss-Buss mener det er et stort behov for et gjeldsregister, særlig for den gruppen som har gjeldsproblemer. Et gjeldsregister vil gi banker og finansieringsinstitusjoner en langt bedre mulighet enn i dag til å sjekke en lånesøkers gjeldsbyrde før lån eller kreditt innvilges.

Et av de viktigste argumentene for gjeldsregister er at frarådningsplikten vil fungere bedre etter sin hensikt. Det følger av finansavtaleloven § 47 at banker og finansieringsinstitusjoner har en plikt til å fraråde låneopptak der ”økonomisk evne eller andre forhold på lånetakerens side tilsier at denne alvorlig bør overveie å avstå fra å ta opp lånet”. I slike saker skal lånegiver skriftlig fraråde låneopptak. Dersom dette ikke skjer kan lånegiveren risikere å måtte stå ansvarlig for hele eller deler av lånet. Lemping av lånetakers ansvar foretas likevel etter en rimelighetsvurdering.

Intensjonen bak denne bestemmelsen var å gi bankene et større ansvar i forhold til vurderingen av om lån bør opptas eller ikke. Stortinget vurderte det slik at bankene i mange tilfeller er bedre rustet enn lånesøkeren til å vurdere om vedkommende bør ta opp lån. Justiskomiteen uttalte i sin innstilling til Stortinget at: ”Komiteen vil peke på at i forbrukerforhold vil finansieringsinstitusjonene sitte inne med en kompetanse, erfaring og vurderingsevne i forhold til om det vil være økonomisk uforsvarlig for en låntaker å ta opp lån, som de færreste låntakere selv vil ha.” Ved å vedta denne bestemmelsen erkjente altså et flertall på Stortinget at en lånesøker ikke alltid selv er i stand til å vurdere om lån

bør opptas eller ikke, og i realiteten ble banker og finansieringsinstitusjoner pålagt en plikt til å vurdere lånesøkerens økonomi før lån innvilges.

Med et gjeldsregister vil frarådningsplikten få større praktisk betydning enn i dag. I dag har bankene ikke noen reell mulighet til å foreta en grundig nok vurdering av låntakers økonomi som de er blitt pålagt gjennom frarådningsplikten. De må basere sin vurdering på opplysninger en lånesøker selv gir, betalingsanmerkninger og opplysninger i ligningen. Opplysningene i ligningen kan i verste fall kunne være halvannet år gamle og da ikke gi uttrykk for aktuell gjeldsbyrde.

Andre opplysninger som lånesøkeren selv kommer med er ikke alltid pålitelige. Dette kan ha ulike årsaker. Mange har rett og slett ikke oversikt over sin økonomi. Juss-Buss erfarer at av de 3-400 gjeldsklientene som henvender seg til oss i året er det et fåtall av klientene som har oversikt over sin økonomi og hvor mye gjeld de faktisk har. Andre igjen tilbakeholder informasjon for å løse en desperat situasjon eller av andre grunner.

Det er nærliggende å anta at der det er nødvendig med frarådning fra banken i tilfeller der personer ikke har oversikt over egen økonomi. Når bankene i slike situasjoner ikke har tilgang på annen informasjon enn den lånesøkeren sitter med, blir frarådningsplikten illusorisk i de tilfelle der den sannsynligvis er viktigst.

Når et hensyn bak frarådningsplikten er at bankene er nærmere til å vurdere om en person bør ta opp lån enn lånesøkeren selv, er det lite konsistent å ikke gi bankene et verktøy som muliggjør denne vurderingen. Et gjeldsregister vil gi bankene et verktøy til å kunne gjennomføre sin frarådningsplikt i langt større grad.

Juss-Buss mener at opprettelsen av et gjeldsregister vil styrke forbrukerens vern mot å oppta uoverkommelige lån. Ved tilgang til denne type informasjon, vil finansieringsinstitusjonene kunne danne seg et klarere bilde av kundens reelle økonomiske situasjon. Med dette vil frarådning kunne gis der det anses nødvendig ut i fra en god helhetlig vurdering. Forbrukeren vil dermed ta en bedre vurdering av risikoen ved å ta opp lån.

Gjennom en større mulighet til å vurdere frarådning, vil finansieringsinstitusjonens ansvar skjerpes ytterligere. Da kan man holde finansieringsinstitusjonene ansvarlig når frarådningsplikten ikke overholdes og sånn sett beskytte forbrukerne mot potensielt useriøse aktører. Finansieringsinstitusjonens frarådningsplikt utgjør en viktig del av forbrukervernet, et gjeldsregister vil medføre en bedring av vernet.

Juss-Buss erfarer at mange forsøker å løse økonomiske problemer ved opptak av forbrukslån. Dette er en svært kortsiktig løsning, som ofte gjør at situasjonen i løpet av kort tid forverres ytterligere. Det vil på denne bakgrunn være positivt å hindre at svake grupper avhjelper en vanskelig økonomisk situasjon ved å ta opp private lån og kreditt, og på den måten forverre sin situasjon ytterligere. Den gruppen som vil falle utenfor det private lånemarkedet ved innføring av et gjeldsregister, bør i stedet bli møtt med tilfredsstillende økonomiske støtteordninger fra det offentlige. Dette kan for eksempel

være offentlige etableringslån og nødlån fra sosialkontoret, som vil være langt mer gunstige ordninger for denne gruppen enn private forbrukslån. Det må også forutsette en bedre satsing på økonomisk rådgivning i det offentlige.

2. Personvern hensynet

"Departemenet ber om høringsinstansenes vurdering av forholdet mellom et gjeldsregister og grunnleggende personvern hensyn, herunder om, og i tilfelle hvordan behovet for personlig integritet, privalivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger, jfr personopplysningsloven § 1, kan ivaretas dersom et slikt register etableres. Vi ber om en vurdering av hva det vil bety for registerets anvendelighet og hensynet til personvernet dersom det ikke kan sikres at all gjeld alltid kommer med."

Det fremgår av personopplysningsloven § 1 annet ledd at personopplysninger skal bli behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn. Et av disse hensynene er at det må være *tilstrekkelig kvalitet* på personopplysningene. Dette tilsier at opplysningene må være fullstendige og oppdaterte til enhver tid.

Det er derfor viktig at all gjeld blir registrert, slik at opplysningene blir fullstendige. Det er i kreditorenes interesse å ikke låne ut til mennesker som har mer gjeld enn de klarer å betjene. Dette gir dem et insentiv til å rapportere inn opplysninger om lån, slik at de vet at registret er til å stole på. Dersom man oppretter et gjeldsregister bør man ha et system der all gjeld av en viss størrelse blir rapportert inn, slik at man sikrer opplysningenes nøyaktighet. Selv om ikke all gjeld rapporteres inn vil registeret fortsatt være anvendelig. I dag blir vurderinger basert på blant annet ligninger, som av tidligere nevnte grunner ikke egner seg for å vurdere dagens situasjon. Et gjeldsregister vil mest sannsynlig uansett utgjøre en forbedring sett i forhold til dagens situasjon.

Et annet hensyn som må ivaretas ifølge personopplysningsloven § 1 annet ledd er hensynet til *personlig integritet* og *privatlivets fred*. I utredningen uttrykkes det bekymring over at sladderpressen tidligere har fått tilgang til kontoutskrifter. Juss-Buss mener det er svært viktig at opplysningene sikres på best mulig måte, slik uvedkommende ikke får tilgang til dem. Her mener vi at en lignende ordning som den som allerede eksisterer i dag for betalingsanmerkninger bør benyttes. Når det registreres en betalingsanmerknning får den det gjelder automatisk et gjenparts brev i posten, med informasjon om hvem som har registrert anmerkningen. Det samme gjelder når finansinstitusjoner spør etter informasjon om anmerkninger.

På denne måten vil de som er oppført i registeret alltid få vite at noen har prøvd å få tak i informasjon om dem. De vil også få se i brevet hvilke opplysninger det er som har blitt registrert.

Gjenparts brev sikrer dels hensynet til kvaliteten på opplysningene, ved at de som er registrert får vite om informasjonen som er lagret om dem i registret, og dermed mulighet til å klage dersom informasjonen er feilaktig. Videre sikrer gjenparts brev hensynet til den enkeltes integritet ved at den registrerte alltid vil få vite om noen har lett etter

informasjon om ham eller henne. Sjansene for at uvedkommende vil søke informasjon vil sannsynligvis minske dersom de vet at den registrerte vil få vite om forespørselen.

3. Hvem skal ha tilgang til registeret

Departementet ber om høringsinstansenes synspunkter på de forskjellige alternativene til hvem som skal ha tilgang til gjeldsregistret.

Juss-Buss mener det er viktig å begrense tilgangen til et eventuelt gjeldsregister av hensyn til personvernet. Dette spørsmålet har to aspekter, dels *hvem* som skal ha tilgang til gjeldsregistret, og dels om man skal kreve en *saklig grunn* for å hente opplysninger fra registret.

I Sverige opererer man i dag med en ordning der kun de institusjonene som bidrar med opplysninger til registret har mulighet til å hente ut opplysninger. Dette minsker risikoen for at uvedkommende kan hente ut opplysninger.

Juss-Buss mener at det er rimelig at kun institusjoner som yter lån skal ha tilgang til opplysninger fra registret. Et av hovedformålene med et gjeldsregister er å bidra til at gjeld ikke blir stiftet for mennesker med gjeldsproblemer. Dette formålet oppnås selv om tilgangen blir begrenset til kun de som låner ut penger.

Videre mener Juss-Buss at instansene som henter opplysninger fra registret må ha saklig grunn for forespørselen. Eksempel på saklig grunn kan være at noen har søkt om lån i en finansinstitusjon, og denne ønsker informasjon for å innvilge eller avslå lånesøknaden. En slik begrensning vil bidra til å bedre ivareta personvern hensynet.

Konklusjon:

Å opprette et gjeldsregister i Norge vil kunne påføre utlånsbransjen mer ansvar, da fradråningsplikten vil kunne få større praktisk betydning enn i dag. Dette er nødvendig da det i dag tilsynelatende er en lav terskel for å gi lån. En mer helhetlig kredittvurdering vil komme den enkelte forbruker til gode ved at banken kan gi dem råd og veiledning på bakgrunn av deres faktiske økonomiske situasjon. Samtidig vil et slikt register stille store krav til regulering og oppfølging fra det offentlige i forhold til ivaretagelse av personvern hensyn, slik at den enkelte forbruker beskyttes også i den sammenheng. Dette er en utfordring, men den er ikke uoverkommelig.

Privatpersoner har i dag større gjeldsbyrde enn på slutten av åttitallet. Når det gjelder personer med stor gjeldsbyrde tilsier det at det er lurt å være føre var. En renteøkning kan fort få store konsekvenser, spesielt for mennesker som i utgangspunktet har lånt mer enn det de har økonomisk bæreevne til. På bakgrunn av dette er konklusjonen at et gjeldsregister vil være et viktig og riktig verktøy i arbeidet for å forebygge en eventuelt ny gjeldskrise.